

بەيتى سەيدەوان... چەپكىك لە فۆلكلورى كوردى

كەمال دۆلپەموویى

ھەموو گەلانى دنیا، شانازى بە كەلەپوورى
خۆيانەو دەكەن، كاتى چاۋ دەكەنەو ۋە رەنگ بۆ
ئائىدەيەكى لەبارترو پېشكەوتووتر لەسەر ئەو خەرمانە دەكېشن، ئەو ۋە بەر لەگشت شتىك سەرنجيان
بۆى بچى ۋە بەتەنگىيەو ۋە بن زىندووكردنەو ۋە لايەنە گەشەكانى مېژوويانە.. لە نېو ئەو پاشماۋەيەدا تاۋەكو
بۆ ئائىدەيان نەو ۋە نوي سوۋدى لېۋەرگرن ۋە كۆن بەنويۋە بېستەنەو.
لاى ھەمووانىش ئاشكرايە، فۆلكلورى ھەر نەتەو ۋە يەك تارادەيەكى زۆر رەنگدانەو ۋە ژيان ۋە گوزەران ۋە
ئاۋات ۋە ئارەزوۋى ئەو نەتەو ۋە يەكە لە ۋە قۇناغەيدا سەرى ھەلداۋە، لە ناۋ فۆلكلوردا ھەقايەتخانو ۋە
بەيتبېژان دەورېكى بالا دەبېنن لەسەر ئەو بابەتانەى سەردەميان بەسەرچوۋە.
ئېمەى خوينەرۋ خويندەوار لەسەرمانە لەدەمى ئەو خاۋەن بەھرەو پياۋە پيرانەو، ئەو تېكىستانە
بنووسىنەو ۋە بۆ ئەو ۋە لە خەمى فەوتان رزگاربان بکەين، دەشى ئەو ۋەش بلىين ئەگەر خويندەوارەكانمان
لەزۆر زوۋە ۋە ھەول ۋە تەقەلايان بخستايەتە گەر ئىستە دە چەندان ئەو خەرمانە گەرەيە زىادى دەكردو
لەو زانىاريانەى كە لەفۆلكلورەو ۋە رووندەبېتەو، دەمانتوانى زياترو زياتر زانىارى لە بوارە جياجياكان
ۋەرگرن.

بەيتبېژىكى ۋەك (رەحمان بەكر) ئەستېزەيەكى پېرشنگدار بوۋە لە ئاسمانى كوردەواريدا توانىۋەتە
بەو بەيتانە دىناى فۆلكلورمان زياتر لە ئاسمانى كوردەواريدا بۆ بگەشىنېتەو، بەھەرچال لەم بەيتەدا كە
دەقەكەى لە خوارەو ۋە بلاۋدەكەينەو، ئەو ۋەمان بۆ دەردەكەۋى كە مرۆقى كورد تا چ رادەيەك مەلەبەندى
خۆى خۆش ويستوۋە، بەوردى توانىۋەتە لە ۋە جۆرە بەيتانەدا ۋەسفىكى شاعيرانەى ورد بەسەر دارو
بەردو دېمەنى ناۋچەكەيدا ھەلېدا، ئەمەش بەلگەيە كە بە ۋەفا بوۋە بەرامبەر نىشتمانەكەى، لە دەقەكەدا
بەيتبېژ بە ۋە جۆرە بۆمان ھاتتە پېش، بەيتبېژ دەقەكەى بەناۋى عەبدول عەزىزى داسنى تۆمار كردوۋە،
كە لە نەۋەكانى عەلى بەگى داسنىتە ۋە خەلكى ئاكرىيە.

لاى ھەمووانىش ئاشكرايە ئاكرى لە شارە كۆنەكانى كوردستانە ۋە تيايدا فەرمانرەۋايەتى كردوۋە،

عهلی بهگ له سالی (۱۲۷۴)ی کوچی له شهريکدا که له گهل مير محهمه پاشای رهواندز کوژراوه.. ليرهوه دهتوانين بلين:

عهبدول عهزیز نهوهی عهلی بهگ، پئی تیدهچئ که بیست سال دواي عهلی بهگ دهسهلاتی عهشایهری له داسنی گرتیته دهست.. ئهوه نیشانیدا که تمهنی بهیتهکه بؤ سهردهمی پاشای رهواندز بگهريتهوه که زیاتر له ۸۵۰ سالیک دهبن، ههروهها بهخویندنهوهی بهیتهکه دهردهکهوی که رهو داوهکه له کوردستانی گهرمیان رویداپی.

وا دیاره له بهیتهکهدا پلهو پایهی عهبدول عهزیز باس نهکراوه، بهیتبیژهکهش ناوی خوی نههیتاوه، ئهمه بهلگهیهکی ترمان دهاتی که پیدهچئ بهیتبیژ له زاری یهکیکی ترهوه وهریگرتی، بهلام عهبدول عهزیز له بهیتهکهدا وهکو راوچییهک بهپئی بهیتبیژهکه دهريخستوهه پؤلی سهرهکی پیدراوه له راوی بزنه کئویياندا که سهردهم سهردهمی باروتهو تفهنگی کارخانه بهباروت ئاگردراوهو راوچی راوی پیکردوهه. که دیته سهه ناوهروکی بهیتهکه ئهوه دهردهکهوی که عهبدول عهزیزی داسنی، سئ کوری بووه بهناوی (نیچیرهوان و ملکهوان) بهپئی بهیتهکه نیچیرهوان و ملکهوان له تمهنی گهنجی لاویتیدا جوانههرگ بوون.

بهلام قهزاو قهدهری خودا، بهپئی ئهجمای دواي تیکستهکه چاره نووس وادهبی که کوری سییهمی له دهست بچیت که سهیدهوانه. لیرهوه واته دهوری عهبدول عهزیز دهست پیدهکات بؤ ئهوشین و شهپورهی که بهناوی راوی بزنه کئوییهوه قهزاو قهدهر وادهبی سهیدهوانی کوری بیکی و بهرهو دواهه ناسهی مهرگی بهریت، بهوهش کورهکهی له دهست دهچیت.

پوژئی عهبدول عهزیز له گهل سهیدهوان دهچیت بؤ شکار، له کاتیکدا له دواي گهله بزنه کئویيان دهکهوی خوی سهنگهری داوی له لایهکی دیکهوه کورهکهی سهیدهوان بزنه کئویيان ههلهدبری و خویان لیما دهکا، بهلام قهزاو قهدهری وادهبی بایهکی توند قژی سهیدهوان ئالوز دهکاوه دهیشه مزینی، عهبدول عهزیزی باوکی وادهزانی ئهوه مووی یالی بزنه کئوییه.

تفهنگی لی ئاگردهداو بهپرتاو ههله کوتیته سههری وادهزانی نیچیرهکهی پیکاره، بهلام زور جیی خهمو خهفته چ نیچیریک!! نیچیریک که تهنها جیی ئاواتی باوکی بو، بهدهزگیرانداری و لاویتی بهگوللهی باوکی سههری نایهوه، له بههاری جوانیدا بهخوینی خوی سوور بو.

باوک ههروهک بی ئاگا له ههسههتدا، خولی دهکرد بهسهه خویداو له هوش خوی چوو، کاتیکش بههوش دههاتهوه ئهه دیرهی له سهه زاری دهوتهوه: سهیدهوانم بهدهستی خوم کوشت مالی ویرانم ملکهوانم پؤ نیچیرهوانم پؤ.. له کوتایی تیکستهکهدا مه بهستی جوامیرانه بهدی دهکری لهو بهیته کوردیهیدا..

ماوه بلیم ئهه بهیته فؤلکورییهه له دهمی (مامه رهشیدی مامه کهریم) وهگرتوه، دانیشتووی گوندی ههزارکانیان سهه بهگهرمیان، تمهنی له ۸۵ سالی تیپه راندوه، ئهههش دهقی بهیتهکهیه پیشکهش بهخوینهری کوردی ئازیز.

۱. بههاره چ بههاریکه له من بهغهلوره^(۱)

ئؤ من دهچمهوه سهه قهبری کاکه سهیدهوانی

له من شین دهبوو شهشپهرو شلیرو گهزیزهوه نهوروزه

ماشهلا دهلیی گولپکی دهستوره^(۲)

شهردبی ئهمن له پاش کاکه سهیدهوانی

له ئۆم نابهستم تهنهنگى شهنش ئانى
 رووبكه مهوه پىيى مه غلوبى
 داسنيان ناكه مهوه راوى
 به نه كووره..

۱. به هاريكه له من دادى عهزىزه كهى له دنيايه م
 به هاره فه سايكه گيا ده كرتهوه ژهنكى
 ئۆ من ده چومهوه سه ر قهبرى كاكه سه يده وانى
 له بابى ئۆى زيز بووه ناكاتهوه دهنگى
 ئۆ من له پاش كاكه سه يده وانى
 له ئۆم به رام ده كه م راوى ده كيوانى
 كه پيا له راوى تهنهنگى.

۲. به هارى له من دادى چ به هاريكه له من به به فرو بارانه
 ئۆ من نه چومهوه سه ر قهبرى كاكه سه يده وانى
 له من شين ده بوو شه شپه روو شليرو گهزىزه و نه ورؤزه
 هه رامه تى دانه به دانه شه رديچ ئه من له پاش كاكه
 سه يده وانى له ئۆم نابهستم تهنهنگى شهنش فانه
 رووناكه مهوه مه غلوبى داسنيان ناكه مهوه راوى به رانه كيوانه

۳. به هارى له من دادى عهزىزه كهى له دنيايه م
 به هاره چ به هاريكه له من به ئالؤزه
 ئۆ من ده چومهوه سه ر قهبرى كاكه سه يده وانى
 له من شين ده بوو شه شپه روو شليرو گهزىزه و نه ورؤزه
 شه رديچ ئه من له پاش كاكه سه يده وانى
 له ئۆم قايم نه كه م تهنهنگى شهنش ئانى
 رووناكه مهوه پىيى مه غلوبى داسنيان ناكه مهوه راوى نييره به له بؤزه

۴. به هارى له من دادى عهزىزه كهى له دنيايه م
 فه سلى ده وله مه ندان ده پنه وه كوستانى
 ئۆ من له بۆت ئه وه هه ر ده لييم ده زگيرانى ملكه وانى
 سه رى هه لئايه له به ر هه رامه تى شه ده لى داني
 به هاره و چ به هاريكه له من شين ده نويتى
 ياره بى ئودايه ئه وه ره جمى بكهى بى سه برىتى.

٦. بهارِچ له من دادِچ عزیزه که ی له دنیا یه م
 بهارِچ که و چ بهارِچ که له من چند دووره
 کی دیویه تی له دهوره تی دمه مانه
 له سر سی کوران رابووک بیته وه مالی ده باوان
 هه رانه تی هه بهرووی ده سووره^(١)
 به هاره چیاچی مه غلووی داسنیان له من به لیتزه له من به تانه
 هه رانه تی له من به بهرزه
 فومن ده چوومه وه سر به نازه ی کاکه سه یده وانی
 هه ده فویتی فوی ده گه وزاره.

٧. به هاره چ بهارِچ که له من دادِچ عزیزه که ی له دنیا یه م
 که سانی نه بوو بلِچ هه بدواچ عزیز ی داسنی ده تفه نگی ت وردی
 چاوی ده جاسوسی ت کویری ت کانی سووته نت له ئاو نیشتی
 قامکی په لان پیتکه ت بشکی ئه وه کاکولی سه یده وانی کورت بوو
 ملکه وانی مرد نیپیره وانی مرد سه یده وانی به دهستی فوم کوش ت
 مالی ویرانم ملکه وانی رو نیپیره وانی رو
 گه وه ی هزارو پینج ماله ی داسنی سه یده وانی رو
 تا ئه و روزه ی میری مه زن ده گری دیوانی قه لای بلند سه یده وانی رو

٨. بهارِچ له من دادِچ عزیزه که ی له دنیا یه م
 به هاره و چ بهارِچ که
 له من چند گرانه هه بدواچ عزیز ی داسنی
 ئه وه بانگ ده کات ده زگیرانی
 روله وهره مه ره نه سییه له بابی فوت بنوازه
 رووبکه ره وه مالی ده بابانه
 ده زگیرانی ملکه وانی ئه وه بانگ ده کا هه لکیشه نه بهری
 ده بانه
 بیست و چوارِچ بگی ره وه له بهرگ دلانه
 ئه من له سر ملکه وانی و نیپیره وانی و سه یده وانی را به چ
 چا و روویه کی رووبکه مه وه مالی ده باوانه

(١) به غه للووره، واته: به ته م و مژه.

(٢) گولپکی ده ستووره، واته: چه پکی گولی پر به چنگ.

(٣) هه بهرووی ده سووره، واته: کچ بهرووی سووره وه چوته وه مالی باوانی.. واته.. به بووی.